Politiske værktøjer der kan muliggøre en fødevare-omstilling i Norden

Nordisk projekt der fokuserer på adfærdsændringer, der fremmer bæredygtige og sunde kostvalg

Leneisja Jungsberg, Research Team Leader, Nordregio

Fólkaheilsu- & matumhvørvisráðstevnar

14.09.2024

Nordregio

Agenda

- Baggrund for projektet
- Fødevareforbrug i de nordiske lande og Grønland
- Hvilke faktorer påvirker madvalg?
- Hvilke politiske værktøjer er relevante at overveje i Norden?
- Anbefalinger og fremadrettet perspektiv
- Mentimeter poll

Nordregio

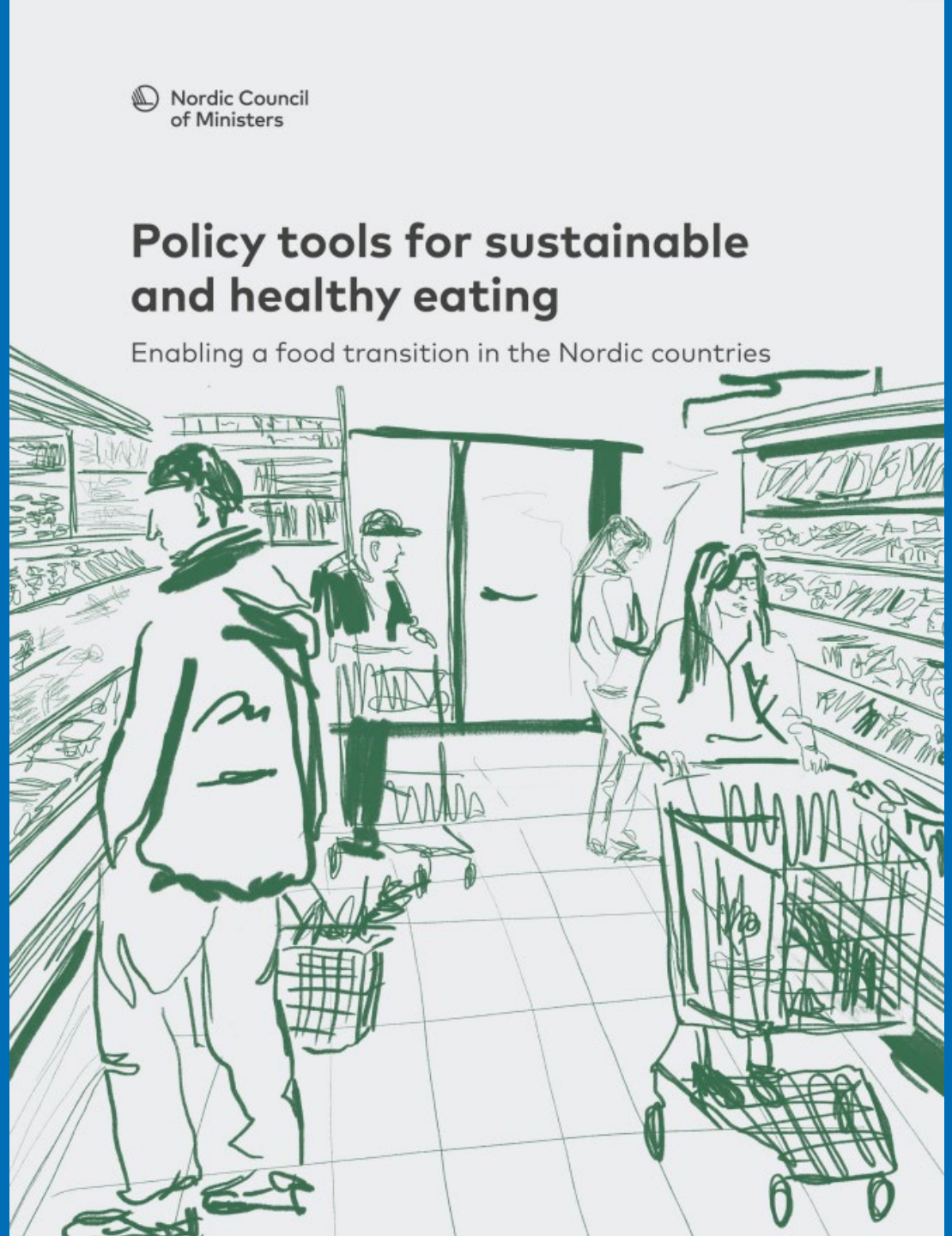

Baggrund

- Cirka 31 procent af de menneskeskabte drivhusgasudledninger stammer fra verdens landbrugs- og fødevaresystemer (FAO).
- Nationale sundhedsudfordringer, stigende antal livsstilssygdomme og et stort pres på sundhedssektoren i de nordiske lande

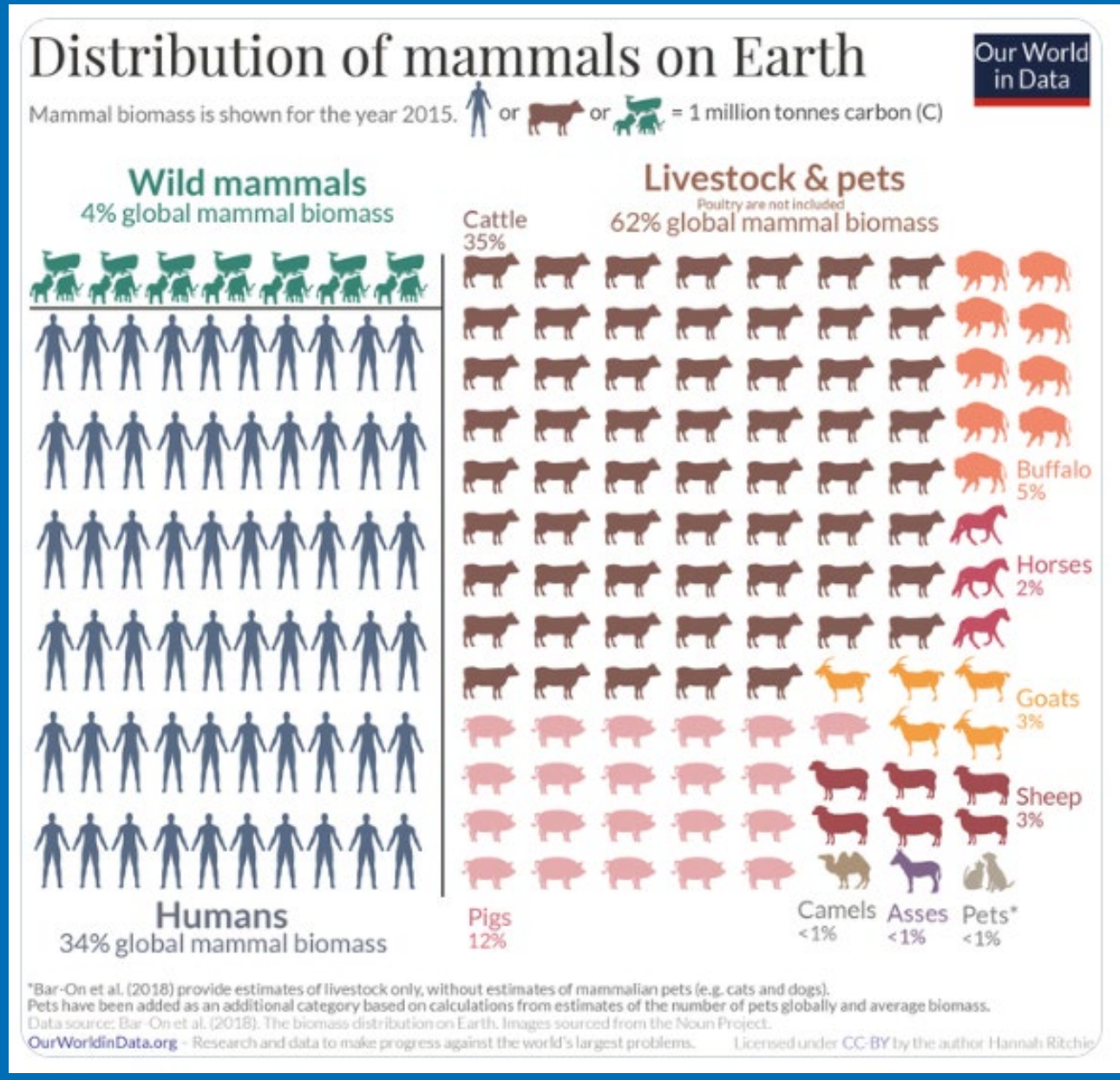

"Beslutningen om at lade denne udgave af NNR 2023 integrere miljømæssige aspekter er i tråd med vores globale forpligtelser og med den nordiske vision om at blive den mest bæredygtige og integrerede region inden 2030. Vi kan og vil ikke se bort fra de videnskabelige beviser på, hvordan vores forbrug påvirker vores planet".

Karen Ellemann, the Secretary General for the Nordic Council of Ministers: How healthy diets feed into sustainability | The Sustainable Restaurant Association (thesra.org)

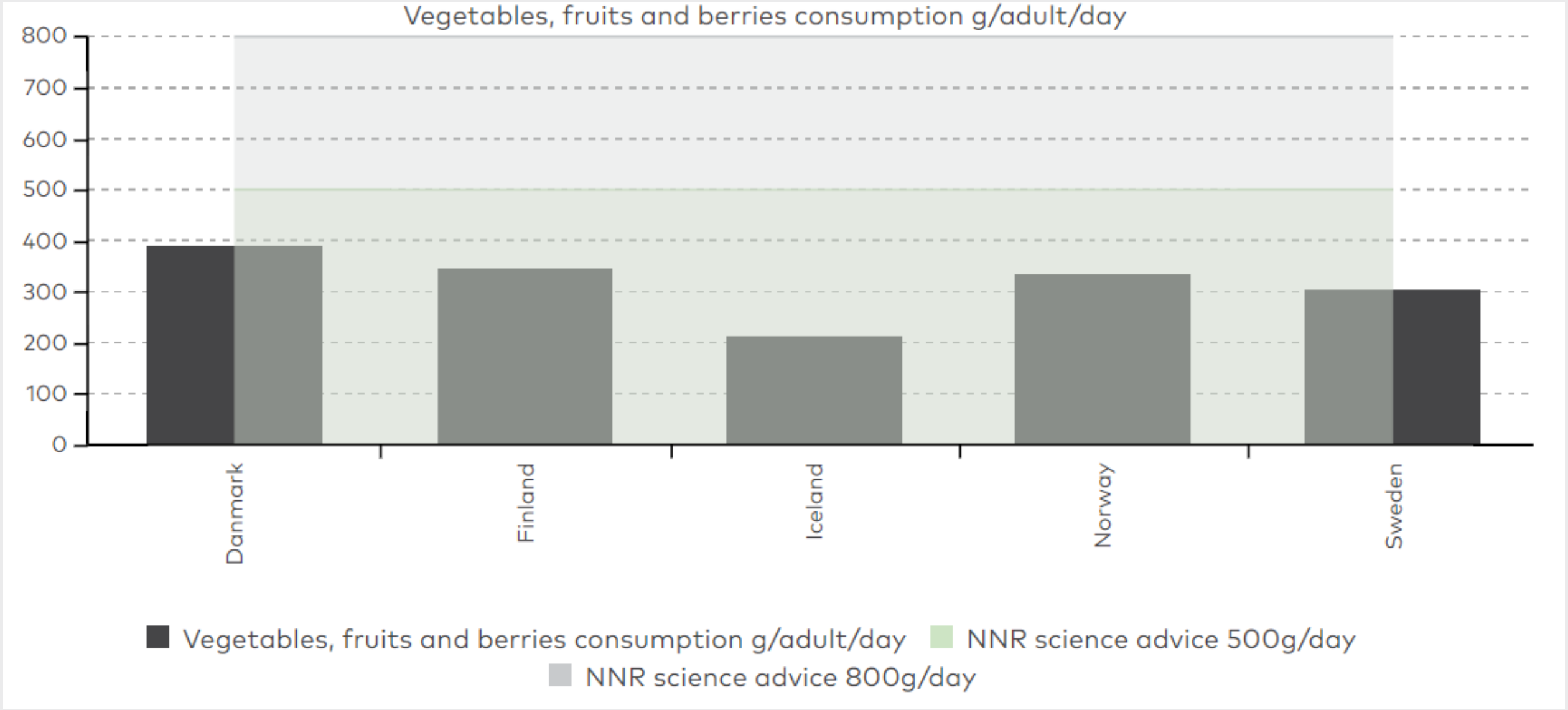
Vegetables, fruits and berries consumption g/adult/day
800
700
600
500
400
300
200
100
0
Danmark
Finland
Iceland
Norway
Sweden
Vegetables, fruits and berries consumption g/adult/day
NNR science advice 500g/day
NNR science advice 800g/day

Nordregio

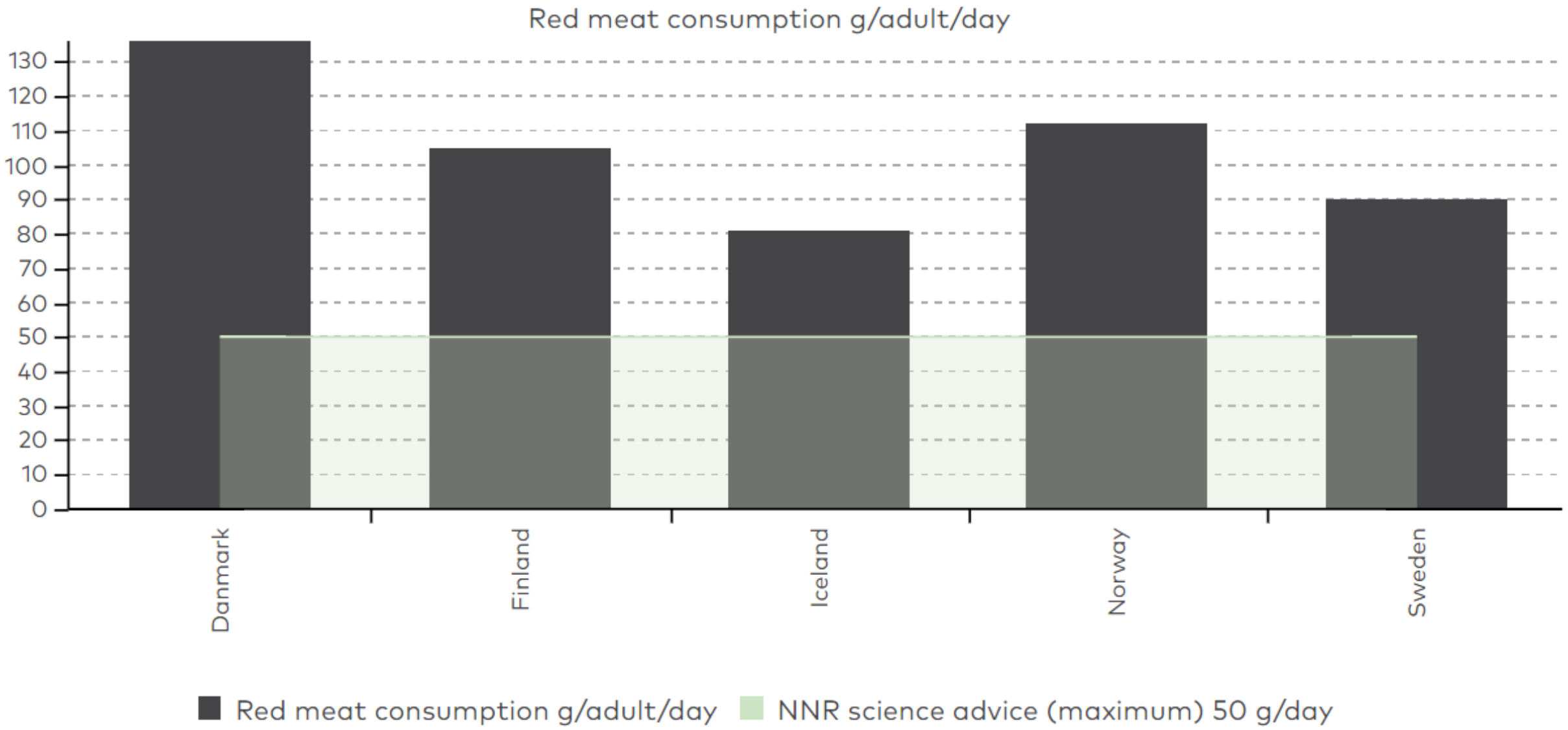
Red meat consumption g/adult/day
130
120
110
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
Danmark
Finland
Iceland
Norway
Sweden
Red meat consumption g/adult/day
NNR science advice (maximum) 50 g/day

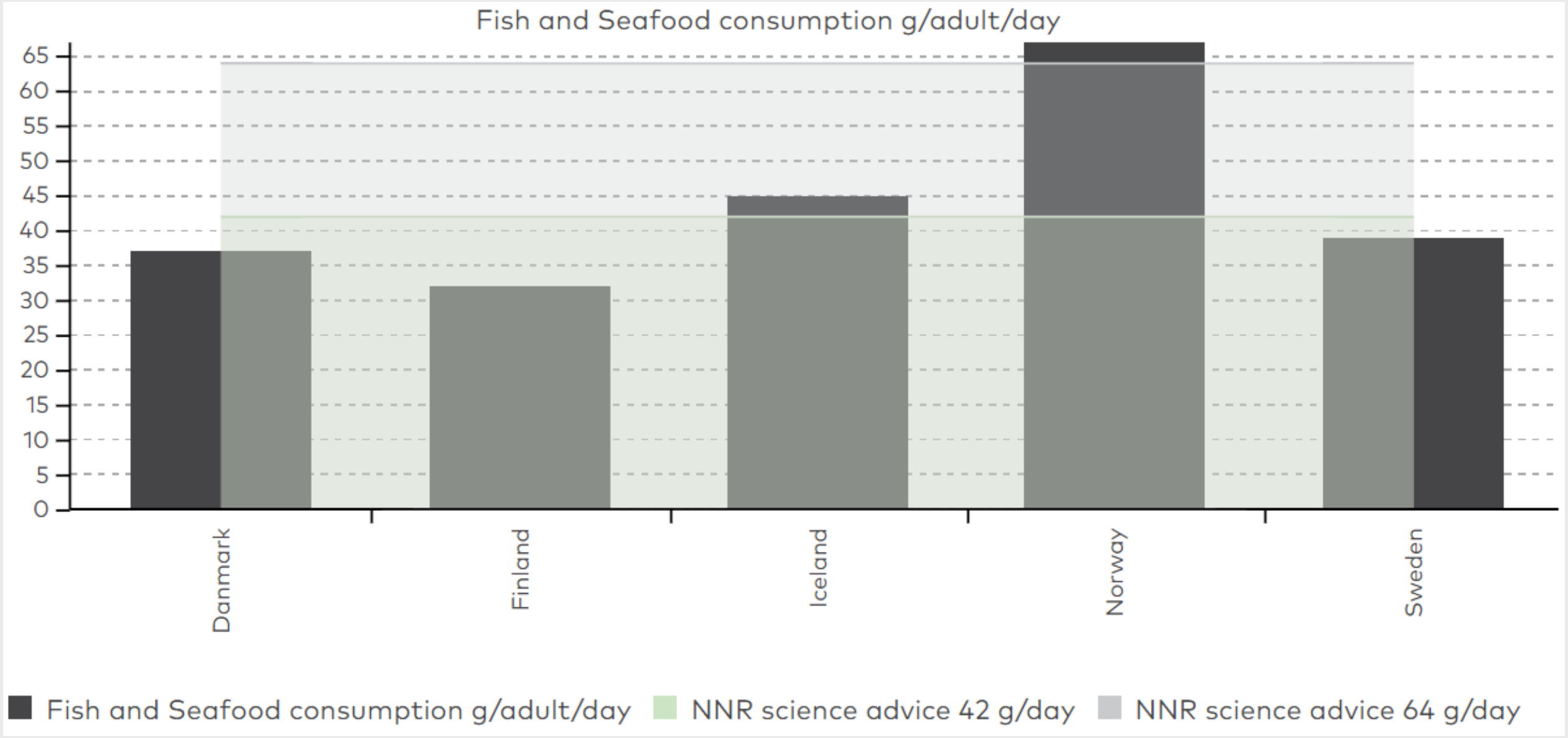
Fish and Seafood consumption g/adult/day
65
60
55
50
45
40
35
30
25
20
15
10
5
0
Danmark
Finland
Iceland
Norway
Sweden
Fish and Seafood consumption g/adult/day
NNR science advice 42 g/day
NNR science advice 64 g/day

Nordregio

Dietary indicators Greenland

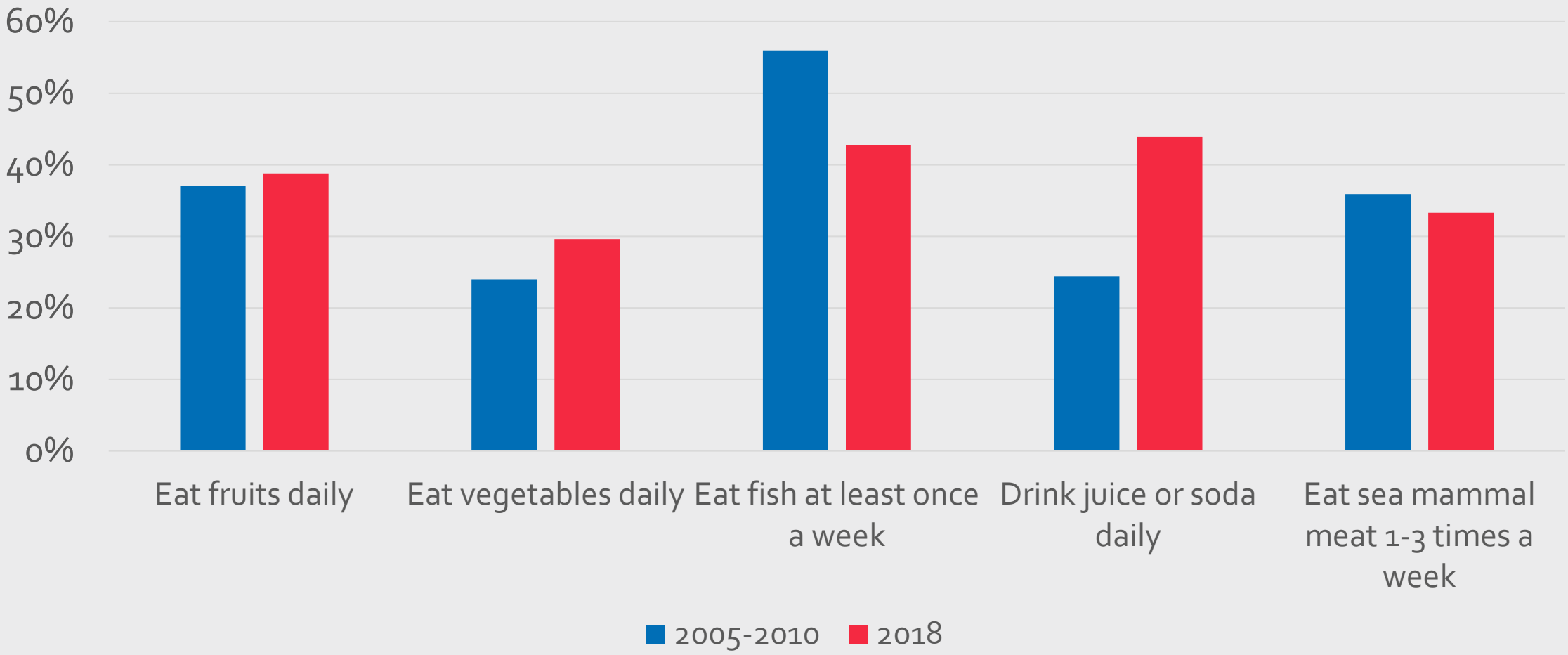

Nordregio

Hvad påvirker vores fødevarer forbrug?

- Madadfærd er kompleks og påvirkes af en lang række faktorer og deres indbyrdes samspil. Betydningen af en given faktor kan variere mellem individer eller grupper og også på tværs af forskellige livsstadier.

- Teorier om forbrugeradfærd antyder, at madvalg og ændringer i kostvaner ikke kun påvirkes af individuelle holdninger og motivationer hos forbrugerne, men også af samfundsnormer samt økonomiske og kulturelle faktorer.

Nordregio

FOOD-RELATED DETERMINANTS

Biologically-determined predispositions:
- Taste, smell, texture
- Hunger /fullness mechanisms
- Sensory specific satiety

Individual experience with food **appeal**

PERSON-RELATED DETERMINANTS

Intrapersonal factors:
- Beliefs, attitudes, motivations, values, cultural and social norms
- Knowledge and skills, educational level
- Age, gender, ethnic minority

Interpersonal factors:
- Family practices and social networks
- Social status

SOCIO-ENVIRONMENTAL DETERMINANTS

Physical environment:
- Food **availability** and **accessibility**

Social/cultural environment:
- Cultural practices
- Social structures

Economic environment:
- Price, income level
- Food **affordability**

The Nordic Behaviour Change Framework for Better Diets

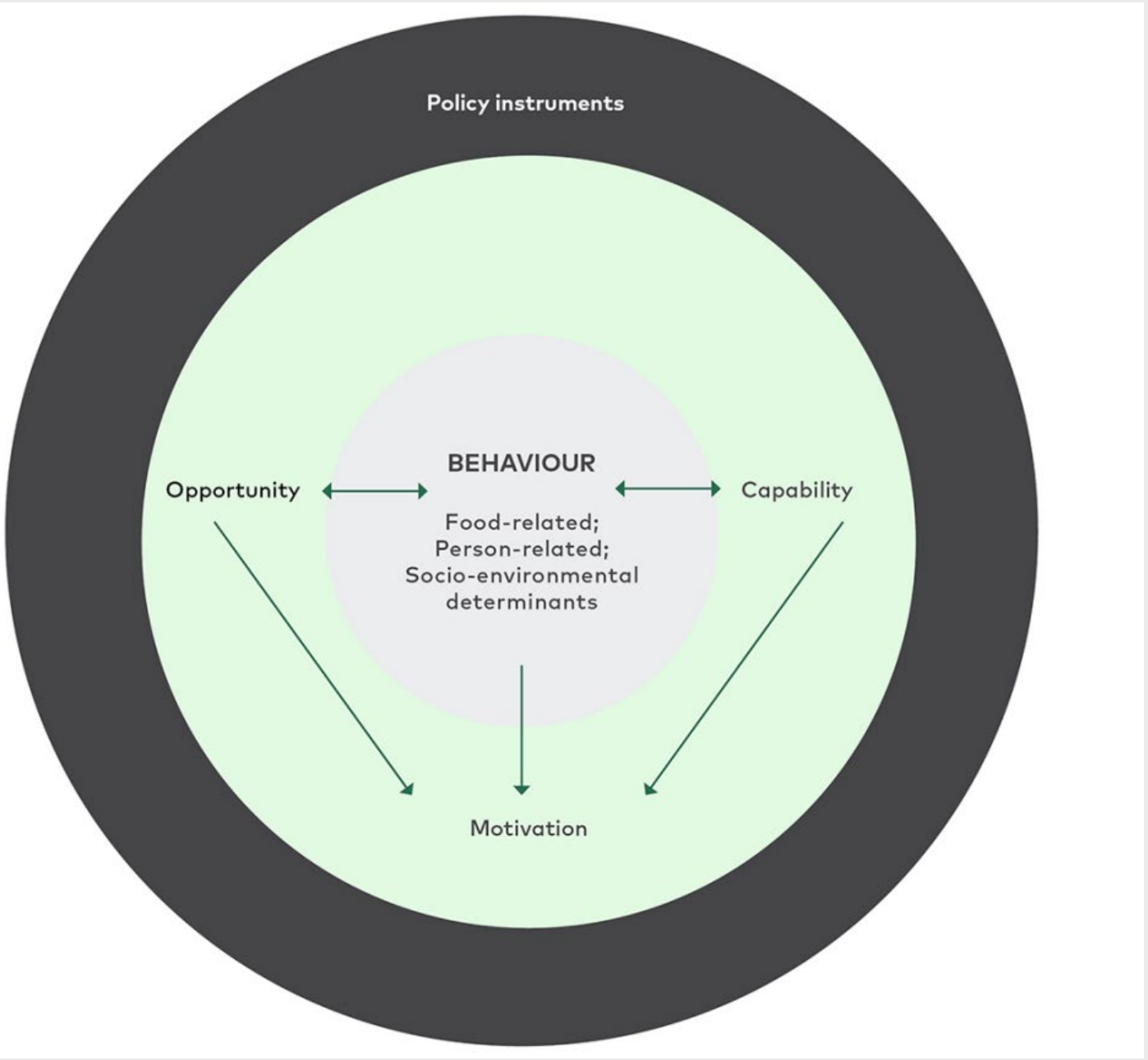

Nordregio

Politiske instrumenter til at ændre spisevaner

- ✓ **Markedsbaserede instrumenter** påvirker fødevarepriser gennem skatter og subsidier og fungerer som effektive foranstaltninger til at påvirke forbrugeradfærd ved at ændre relative prisstrukturer.
- ✓ **Reguleringsinstrumenter** omfatter forbud eller begrænsninger og betragtes som de mest indgribende politiske tiltag, da de begrænser det udvalg af produkter, der er tilgængelige for forbrugerne.
- ✓ **Nudging-instrumenter** består af foranstaltninger, der ubevidst guider forbrugerne mod at træffe bestemte valg.
- ✓ **Informationsbaserede instrumenter** omfatter værktøjer, der har til formål at øge individers viden, skabe bevidsthed og kompetence samt støtte forbrugerne i at ændre deres kostvaner.

Market-based instruments

— **Skatter og subsidier**: Implementering af skatter på usunde fødevarevalg og tildeling af subsidier til sundere valg kan påvirke forbrugeradfærden ved at gøre sundere muligheder mere overkommelige og attraktive.

— Generelt skal prisforskellen være betydelig for at have en effekt

Nordregio

Århus kommunes klima skat

- Indførelse af en intern klimaafgift i 2022.
- Afgift på oksekød, lam og færdigretter indeholdende kød samt juice og sukkerholdige drikkevarer, som samlet set bidrager til en tredjedel af kommunens fødevareforbrugsrelaterede CO_2-udledninger.
- Resultater: 30-40% reduktion i forbruget af oksekød i løbet af et år.

Nordregio

Efter et år med særlig afgift på kød: »Vi kan se e tydelig effekt«

Aarhus Kommune satte ind med en klimaafgift på daginstitutioner og plejehjems indkøb af kød. Et år e viser status, at særligt en type kød bliver brugt mindre.

DEL ARTIKLEN | GIV ARTIKLEN | GEM PÅ LÆSELISTE

Plant-based food grant (Plantefonden)

En national fond er blevet oprettet for at støtte projekter, der fremmer udviklingen inden for den plantebaserede fødevaresektor.

Fonden er placeret under Landbrugsstyrelsen, og der er afsat 675 millioner DKK frem mod 2030.

FONDEN FOR
PLANTEBASEREDE
FØDEVARER

Regulerings instrumenter

- **Regulering af forbrugsvalg**: Reguleringstiltag påvirker forbrugeradfærd gennem foranstaltninger som reduktion af emballage, portionsstørrelser og kontrol af fødevarers placering i butikker, især ved at begrænse usunde produkter nær kasseområderne.

- **Regulering af alkohol salg i Norden**: I de fleste nordiske lande, undtagen Danmark, er alkoholsalg kontrolleret af statslige monopoler. Dog findes der ikke lignende systemer for at begrænse tilgængeligheden af usunde eller ikke-bæredygtige fødevarer

Regulerings instrumenter

- **Offentlige indkøb**: Regeringer kan gå foran ved at prioritere indkøb af bæredygtig og sund mad til offentlige institutioner som skoler, hospitaler og offentlige kontorer.

- **Markedsføringsregulering**: De nordiske lande har restriktioner på markedsføring af visse produkter, såsom tobak. Lignende kontrol med brugen af offentlige midler til reklame for bestemte fødevaregrupper kunne også overvejes.Menu-restriktioner i offentlige køkkener:

- **Menu-restriktioner** foreslås som et andet reguleringsinstrument for offentlige køkkener, med fokus på at erstatte måltider med vegetariske alternativer eller reducere ingredienser med stor miljøpåvirkning (f.eks. erstatte kød med bælgfrugter). Effektiv kommunikation og følsomhed over for den offentlige mening er afgørende, da ændringer i offentlige måltider kan møde modstand

När våra folkvalda sviker är det upp till oss att agera.

Därför har vi nu kartlagt vilka av Sveriges kommuner som ställer klimatkrav och hur de arbetar med en mer hållbar mat inom den offentliga sektorn som skola, äldrevård osv. Detta eftersom **en stor del av de Svenska kommunernas klimatutsläpp orsakas av just maten de själva väljer att servera.**

Vi har nu fått svar från över 220 av 290 kommuner, **hittar du din kommun i listan nedan?**

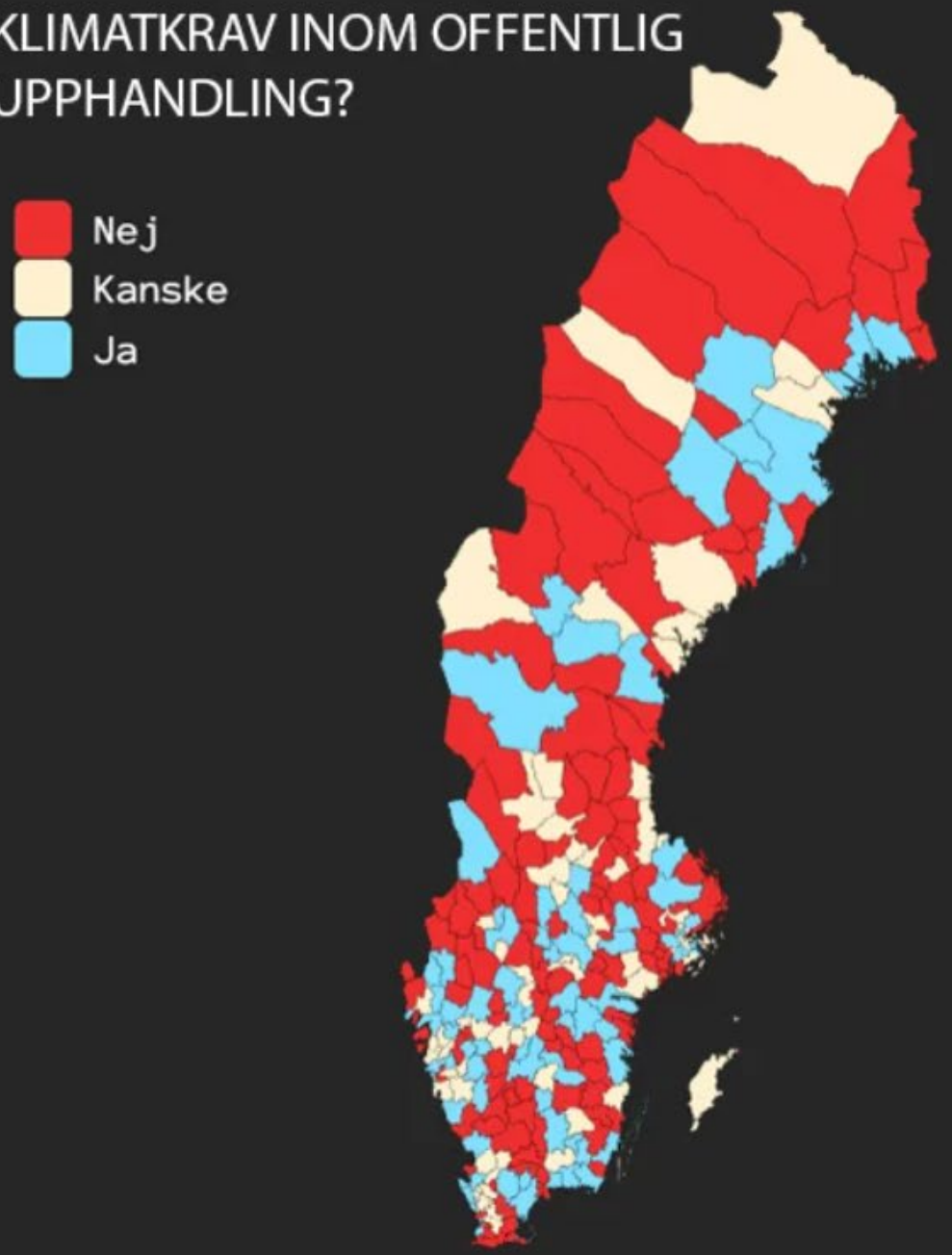

Nudging instrumenter

- Nudging-instrumenter omfatter en bred vifte af strategier, der har til formål subtilt at påvirke adfærd for at opnå specifikke mål, såsom at fremme sundere eller mere bæredygtige livsstile

Nudging strategies for public kitchens

- **Placering**: Gøre det ønskede valg til standardvalget og det nemme valg.
- **Portion**: Regulere portionsindhold og størrelser for at afspejle kostråd.
- **Produktkarakteristika**: Sikre, at sunde og bæredygtige fødevarevalg er overkommelige, tilgængelige, tilstede og attraktive.

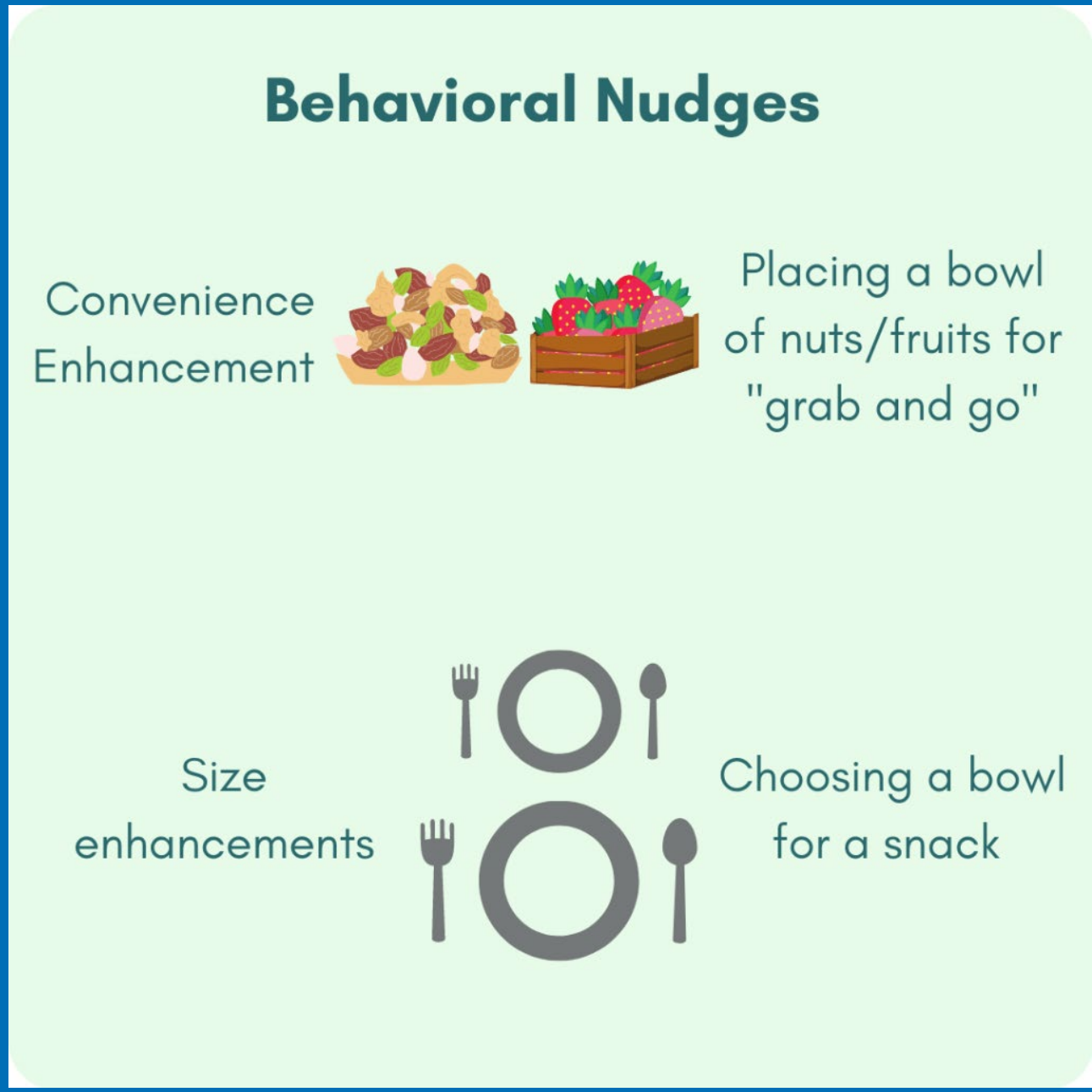

Informations-baserede instrumenter

- Informationsbaserede instrumenter, såsom fødevaremærkninger og kampagner, har til formål at øge bevidstheden og fremme sundere og mere bæredygtige fødevarevalg.
- Mærker som det nordiske Nøglehullet og miljømærker informerer forbrugerne om ernæringsmæssige og miljømæssige aspekter, hvilket positivt påvirker deres adfærd.
- Kampagner som Finlands "Kødfri Oktober" fremmer ændringer i madvaner ved at fremhæve bæredygtighed og praktiske madlavningsfærdigheder.
- Uddannelse, især i skoler og offentlige miljøer, fremmer langsigtede bæredygtige spisevaner gennem praktisk læring og kostråd

Nationale kostråd's visuelle illustrationer

https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad/tallriksmodellen/illustrationer-tallriksmodellen

https://www.ruokavirasto.fi/en/foodstuffs/healthy-diet/nutrition-and-food-recommendations/the-plate-model/

Nordregio

Et nógv meira grønmeti og frukt

Et fullkornsríkan mat

Et minni kjøt – og meira fisk og bjølgfruktir

Sløkk tostan við vatni

Vel plantuoljur og soltnan mjólkarúrdrátt

Et minni søtt, salt og feitt

Et planturíkt, fjølbroytt og ikki ov nógv

Almennu kostráðini

– góð fyri heilsuna og umhvørvið

Fólkaheilsuráðið

Spis flere grøntsager og frugter

Spis mad med fuldkorn

Spis mindre kød – vælg bælgfrugter og fisk

Sluk tørsten i vand

Vælg planteolier og magre mejeriprodukter

Spis mindre af det søde, salte og fede

Spis planterigt, varieret og ikke for meget

De officielle Kostråd

– godt for sundhed og klima

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Fødevarestyrelsen
altomkost.dk

HELSEDIREKTORATETS KOSTRÅD

1. Ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.
2. Ha en god balanse mellom hvor mye energi du får i deg gjennom mat og drikke, og hvor mye du forbruker gjennom aktivitet.
3. Spis minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær hver dag.
4. Spis grove kornprodukter hver dag.
5. Spis fisk til middag to til tre ganger i uken. Bruk også gjerne fisk som pålegg.
6. Velg magert kjøtt og magre kjøttprodukter. Begrens mengden bearbeidet kjøtt og rødt kjøtt.
7. La magre meieriprodukter være en del av det daglige kostholdet.
8. Velg matoljer, flytende margarin og myk margarin, fremfor hard margarin og smør.
9. Velg matvarer med lite salt, og begrens bruken av salt i matlagning og på maten.
10. Unngå mat og drikke med mye sukker til hverdags.
11. Velg vann som tørstedrikk.
12. Vær fysisk aktiv i minst 30 minutter hver dag.

Helsedirektoratet

Naatitanik paarnanillu nerisarit

Karrinik inerititanik akulinnik

Annikinnerusumik neqitorit – aalisakkat ineritittallu toqqakkit

Imermik imeruersarit

Naasunik uulialiaq aammalu immuit orsoqarppallaanngitsut qinikkit

Naatitat akoqarluartut ingasaannagit allanngorartumik nerikkit

Nerisaqarnermut pisortatigoortumik
– peqqinnermut silaannarmullu pitsaasuupput

Miljø- og Fødevareministeriet
Fødevarestyrelsen

altomkost.dk

Forandringsteori

"Forandringsteorien for at muliggøre en fødevareovergang i Norden indebærer at forstå det komplekse samspil mellem politiske indgreb og adfærdsændringer."

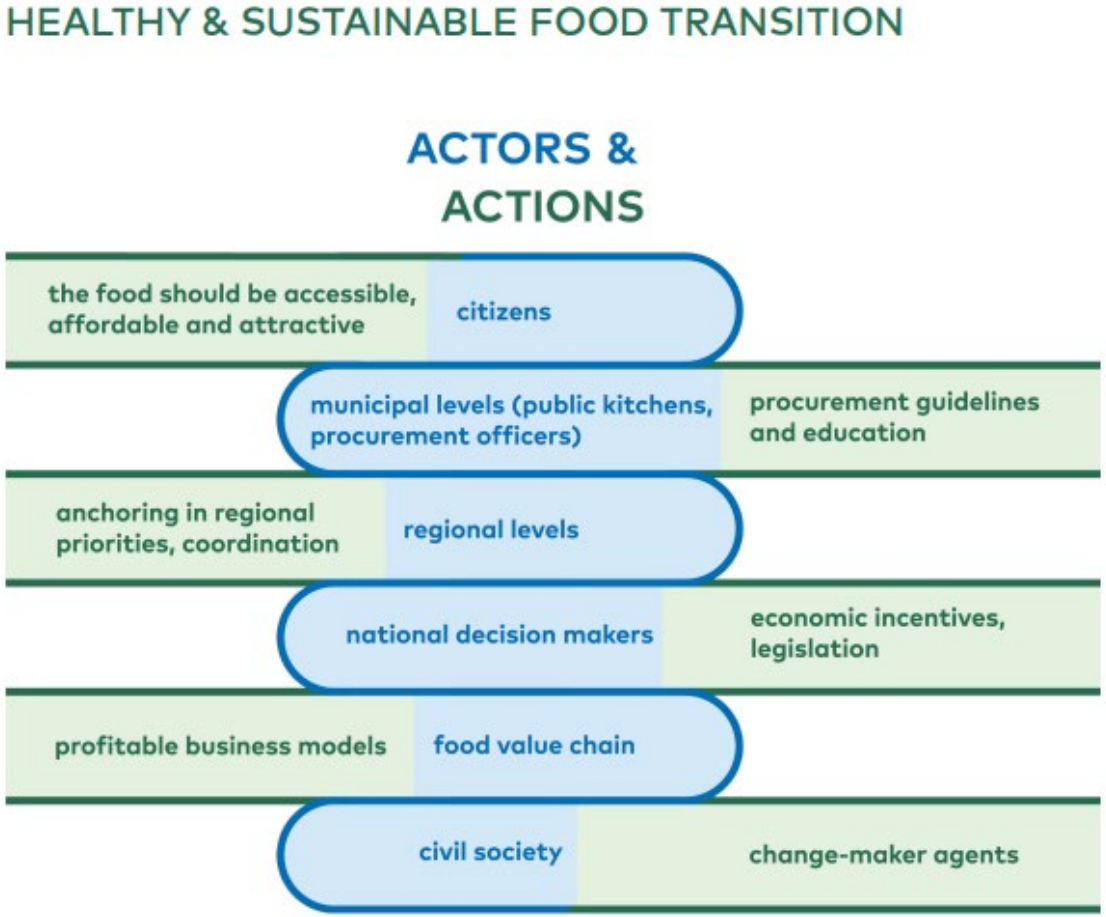

Figure 1: Actors & Actions needed for a food transformation

Anbefalinger

1. En række komplementære tiltag er nødvendige, da der ikke findes én enkelt løsning.
2. De nordiske lande kan gå foran ved at implementere reguleringsinstrumenter som sukker- og kødafgifter eller subsidier til sundere og mere bæredygtige produkter som frugt og grøntsager.
3. Styrkelse af offentlige indkøbspolitikker og forbedring af kulinarisk uddannelse kan øge efterspørgslen efter sunde og bæredygtige fødevarer.
4. Udvikling af et fælles nordisk klima-mærke for fødevarer, inspireret af Nøglehulsmærket og de nordiske ernæringsanbefalinger.
5. Udformning af fælles nordiske strategier for at reducere markedsføringen af usunde fødevarer gennem offentlige-private partnerskaber.

Medie debat

- Nordiska ministerrådets förslag: Skatt på kött och socker | Konsument | Expressen
- Ministerråd: Inför skatt på socker i hela Norden | Göteborgs-Posten (gp.se)
- Ministerråd: Inför skatt på socker i hela Norden | SvD
- Nya åtgärder föreslås: Skatt på kött och socker i hela Norden (dagens.se)
- KT-Kuriren - Ministerråd: Inför skatt på socker i hela Norden
- Forsker foreslår avgift på kjøtt og avgiftskutt på grønnsaker

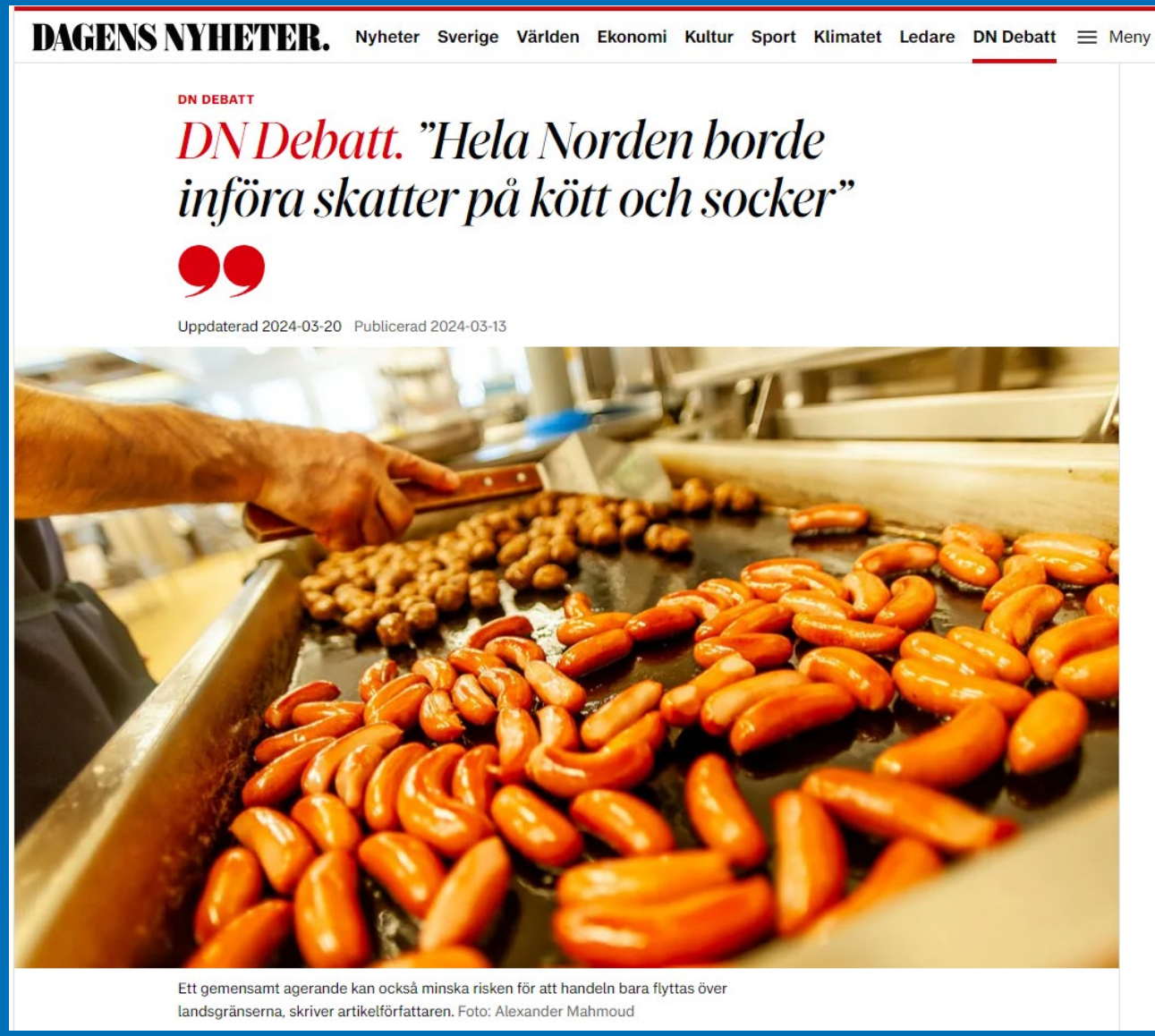

DAGENS NYHETER. Nyheter Sverige Världen Ekonomi Kultur Sport Klimatet Ledare DN Debatt Meny

DN DEBATT

DN Debatt. ”Hela Norden borde införa skatter på kött och socker”

Uppdaterad 2024-03-20 Publicerad 2024-03-13

Ett gemensamt agerande kan också minska risken för att handeln bara flyttas över landsgränserna, skriver artikelförfattaren. Foto: Alexander Mahmoud

Nordregio

Tak for din opmærksomhed

Kontakt:
Leneisja.jungsberg@nordregio.org